

Balizs Dániel* – Bajmócy Péter**

A MAGYARORSZÁGI ÉS ERDÉLYI VÁROSOK ETNIKAI HOMOGENIZÁCIÓJÁNAK NÉHÁNY ASPEKTUSA A 20. SZÁZADBAN

*SOME ASPECTS OF THE ETHNICAL HOMOGENIZATION OF THE
HUNGARIAN AND TRANSYLVANIAN CITIES IN THE 20TH CENTURY*

ABSTRACT

The subject of our study is how the ethnical structure of Hungarian and Transylvanian cities changed in the 20th century. Our question is how experienced the rise of the nation-states and the homogenization of the urban population in national aspects. We can characterize the population of both areas with large ethnic diversity, because beside the state-forming nation significant numbers of minorities – Hungarians and Romanians, as well as Serbs, Slovaks, Germans, Croats, Roms - live in these territories. However the initial condition is similar, because each of these regions belonged to the Hungarian Kingdom at the early 20th century, but considering the process of the past century we find differences between the three countries and also within the country borders. During the research we took the ratio and the numerical changes of majority nations and the Hungarians into consideration. Over the compared census data from 1910 and 2001/2002, according to the specified criteria we differentiated types with the method of cluster analysis. The clusters are explicable, well representing the ethnic and demographic transformation of the two neighbouring countries' towns, as well as the existing similarities and differences.

1. Bevezetés

Vizsgálatunk tárgyát az képezte, hogy miként módosult a hazai és erdélyi (a Kárpátokon belüli romániai) városok %etnikai szerkezete a 20. század során, mennyire tapasztalható az államnemzetek előretörése és a városi népesség nemzetiségi szempontú homogenizálódása. Lényeges volt számunkra az is, hogy ebből a szempontból a két ország (régió) között találunk-e különbségeket. A kutatás során a többségi nemzet és a magyarság arány- és számbeli változásait egyaránt figyelembe vettük, az 1910-es és 2001/2002. évi népszámlálási adatok összevetésén túl pedig a klaszteranalízis módszerével megadott szempontok szerint típusokat különítettünk el. A klaszterek jól magyarázhatóak, megfelelően reprezentálják Magyarország és Románia városainak etnikai és demográfiai átalakulását, valamint az ebben meglévő hasonlóságokat és különbségeket. A Kárpát-medence etni-

* Balizs Dániel PhD-hallgató, SZTE Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék

** Dr. Bajmócy Péter, PhD., egyetemi docens, SZTE Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék

kai szerkezetének változásait, illetve annak történetiségét az elmúlt két évtizedben számos tanulmány taglalja (Kocsis¹, Bottlik², Cretan³, Bajmócy⁴, Varga E.⁵, Gyurgyík⁶, Raffai⁷, Gulyás⁸).

Az alapvető folyamatok ismertek, a 20. század legfontosabb változását minden Kárpát-medencebeli országban a többségi nemzet jelentős térnyerése jelentette. Mindezt az asszimiláción túl részben a természetes szaporodás különbségei, valamint a jelentős nemzetközi migrációs folyamatok magyarázzák. A migrációs folyamatok között egyaránt találunk politikai (németek kitelepítése Jugoszláviából, Szlovákiából, Magyarországról, szlovák-magyar lakosságcseré, 1956-os magyar kivándorlás) és gazdasági (az 1990-es, 2000-es évek vándorlásai Nyugat-Európába) indítatásúak, és olyanok, ahol a gazdasági és politikai indokok együttesen jelentek meg (magyarok anyaországba költözése a világháborúk után, németek kivándorlása Erdélyből). A hazai kutatások elsősorban a magyarságra koncentrálnak, különös tekintettel a határon túli magyarság számbeli és aránybeli változásaira, illetve a nyelvhatar kérdésére (Tátrai⁹, Kókai¹⁰, Balizs¹¹, Farkas¹²). Az egyes népcsoportok urbanizációs trendjei ugyanakkor kevésbé ismertek, miként relatíve ritkák azok a kutatások is, amikor két vagy több ország etnikai szerkezetének változását hasonlítják össze.

Feltételezhető, hogy a városok etnikai szerkezetének változásai eltérnek a községektől, hiszen azt a településen belüli folyamatokon kívül a migrációs folyamatok is jelentősen befolyásolhatják, különösen a 20. század második felében jellemző tömeges urbanizációs folyamatok.

2. Módszertan

A vizsgált területet Magyarország mai területe és Erdély (azaz a Kárpátoktól nyugatra eső Románia) jelentette. Az adatbázist az 1910. évi (anyanyelvi adatokat közlő) magyar és a 2001/2002. évi magyar és román népszámlálások adatsorai jelentették, az utóbbiaknál a nemzetiségi adatokat vettük figyelembe. Emiatt természetesen némi fenntartással érdemes kezelni a kapott eredményeket, hiszen az önbevalláson alapuló népszámlálási értékek egyes esetekben – főként a románoknál – jelentősen eltérhetnek a valóságtól.

Minden esetben a 2001/2002. évi országhatárokat, illetve közigazgatási állapotot vettük figyelembe, tehát Erdélyben 1910-ben is a román jelenti a többségi (állam)nemzet nyelvét. Emellett 1910-ben is városoknak tekintettük mindazon településeket, melyek az ezredforduló körül rendelkeztek ezzel a ranggal. Természetesen néhány jelenlegi centrum – Magyarországon Mórahalom, Balatonföldvár, Balatonfüzfő, Göd, Gyál és Martfű, Erdélyben Viktóriaváros, Balánbánya, Tusnádfürdő – kimaradt az adatbázisból, hiszen e települések 1910-ben még nem voltak önállóak. Végeredményben 246 hazai és 116 erdélyi várossal számoltunk mindkét időpontban.

A vizsgált mutatók a következők voltak: népességszám-változás, többségi népesség lélekszám-változása, többségi nemzet arányváltozása és a magyarság arányváltozása 1910 és 2001/2002 között. Ezen indikátorok – pontosabban a hozzájuk rendelt adatok – alapján egy, a társadalomföldrajzban viszonylag gyakran használt módszert, a klaszteranalízist alkalmaztuk. A klaszteranalízis típusba-sorolást jelent, melynek alapja a hasonlóság. Alkalmazása során az a cél, hogy vizsgált települések között olyan csoportokat hozzunk létre, melyeken belül a homogenitás maximális¹³. Olyan területi egységek kerülnek egy klaszterbe, melyek minden mutató esetében hasonló értékekkel rendelkeznek, tehát bennük a többség, illetve a magyarság számának és arányának változási trendjei többé-kevésbé megegyeztek. Az analízist végző szoftver az SPSS volt (K-mean módszer). Mivel a klaszterek között tapasztalható némi átfedést, a térképeken csoportosítva ábrázoltuk őket.

3. Magyarország és Erdély főbb etnikai folyamatai

A kérdéses területek társadalmában a 20. század folyamán végbement etnikai-demográfiai folyamatok egyaránt mutatnak hasonlóságokat és különbségeket. Az I. világháborúig eltelt időszak jellemzői megegyeznek, hiszen akkor még mindkét térség a Magyar Királyság része volt: a vidékkel ellentétben az urbánus terek társadalmának viszonylag gyors elmagyarosodása, mely az akkori országterület egészén elsősorban a német és szlovák anyanyelvűek, illetve az izraelita vallásúak körében hódított. Ezenkívül a mai Erdély északi vidékein a görög katolikus románság is – kisebb mértékben – asszimilálódott (pl. Szatmárnémeti, Nagybánya, Nagykároly).

A mai Magyarország és Erdély etnikai folyamatai 1918 után vettek egymástól egészen eltérő irányt, ezt Észak-Erdély átmeneti (1940-44) visszaszerzése sem tudta érdemben befolyásolni. Míg a határainkon belül folytatódott, illetve a németek részleges kitelepítésével valamint a szlovák-magyar lakosságcsereével kiteljesedett a nemzetiségi jellegű városaink elmagyarosodása, addig Erdélyben a románok betelepülése/betelepítése és magyarok százezreinek távozása következtében a magyar elem súlya a centrumok többségében történelmi mélypontra zuhant (pl. Kolozsvár, Nagyvárad, Arad, Zilah), vagy szinte teljesen eltűnt (pl. Gyulafehérvár, Déva, Nagyszeben). A magyarság előretörése az addig nemzetiségi többségű (pl. Sopron, Bóly, Békéscsaba, Tótkomlós) vagy kisebbségek által jelentős arányban lakott központokban (Pécs, Battonya, Baja stb.) volt a leglátványosabb, ám a hazai városok csaknem háromnegyedében – mivel 1910-ben is homogén magyar népesség lakta őket – a magyar nemzetiségűek aránya nem módosult érdemben. Ezenkívül egy sajátos magyarországi jelenség is mutatkozott: körülbelül kéttucatnyi városunkban az utóbbi száz év alatt érdemben csökkent a magyarok aránya, kivétel nélkül a cigányság súlyának növekedése miatt.

Erdélyben a magyarok visszaszorulása mellett a 20. század utolsó harmadának igen jellemző folyamata a németek térvesztése, mely alacsony természetes szaporulatuk mellett elsősorban az 1970-es években meginduló tömeges kivándor-

lásuk következménye, melynek során évente 10.000 feletti létszámban hagyták el Romániát¹⁴. Ennek eredményeként évszázadokon keresztül német (szász és sváb) jellegű városokban vált szórványossá a német nemzetiségűek előfordulása (pl. Nagyszeben, Temesvár, Segesvár, Brassó).

Érdemes az eddigieken kívül megemlíteni Székelyföld speciális helyzetét. Ez az egyetlen olyan erdélyi térség, ahol a magyar többségű centrumokban a magyarság – gyenge aránycsökkenéssel – megőrizte domináns helyzetét. Továbbá a hazai folyamatokhoz hasonlóan Erdély urbánus központjaiban is jellemző lett a cigányság etnikai térnyerése, ám száz év távlatában ez a jelenség még nem látványos (hiszen a románság aránya 1910 óta összességében sokkal nagyobb mértékben növekedett, mint a romáké az utóbbi két-három évtizedben).

4. A magyarországi és erdélyi városok etnikai szerkezetének változása a 20. században

Mielőtt a két térség etnikai szerkezetének változásait elemeznénk, szót kell ejteni a két ország eltérő urbanizációs trendjeinek ismertetéséhez. 1910-ben Magyarország és Erdély (mai) területének urbanizációs szintje lényegesen különbözött egymástól. Az általunk vizsgált városokban Magyarország népességének 53,1 %, Erdélyének 21,2 %-a élt. Vagyis miközben Magyarország társadalma gyakorlatilag fele-fele arányban városi és vidéki volt, Erdély lényegében vidéki, kicsiny városi szigetekkel. 2001-2002-re Magyarország városi népességének aránya 65,4 %-ra növekedett, Erdélyé pedig 53,0 %-ra. Azaz Magyarország még mindig urbanizáltabb, de a különbség lényegesen csökkent. Mindez azt is jelenti, hogy amíg a magyar városok népessége 65,2 %-kal, az erdélyieké 243,1 %-kal nőtt 1910-2001/02 között. Érdekes azonban, hogy a két régió népességszám-változása között alig van különbség, Magyarorszáé 34,2 %, Erdélyé 37,3 %-kal nőtt a vizsgált időszakban. Mindez azt is jelenti, hogy miközben a hazai falvak népessége ezen idő alatt 1, az erdélyieké 18 %-kal fogyott. Az erdélyi városok zöme 2-5-szörösére növelte népességét a vizsgált időszak alatt, Magyarországon csak az egykori ipari tengely és a budapesti agglomeráció városai, valamint a megyeszékhelyek zöme mutatott ilyen dinamikát. Ugyanakkor az Alföld városai közül mintegy háromtucat népessége egyenesen fogyott 1910-2001 között. A hasonlóan fogyó népességű városok száma a Dunántúlon nyolc (pl. Dunaföldvár, Bátaszék, Vasvár), az Északi-Középhegységben négy (pl. Gönc, Sátoraljaújhely), Erdélyben szintén mindössze négy (Kürtös, Nagylak, Vízakna, Oravicabánya).

1910-ben a hazai városok zömében legalább 95 %-ot tett ki a magyarság, hasonló volt a helyzet a Székelyföld városaiban, valamint 90 % feletti arány jellemzett számos észak-erdélyi várost is (Szatmárnémeti, Nagyvárad, Margitta, Tasnád). Dél-Erdély városaiban is jelentős magyar kisebbség, sok esetben többség élt. Ugyanakkor a Dunazug-hegységben, Békésben, Baranyában és a nyugati határmenti területek városaiban a magyarság sokszor kisebbségben volt, első-

sorban a németek, de részben a szlovákok, horvátok mellett. 2001/02-re minden hazai városban jelentős magyar többség lett jellemző (a legalacsonyabb arányok 80 % körüliek). Erdélyben a magyarság aránya a legtöbb esetben csökkent, a Székelyföldön stagnált. Különösen gyors volt a magyarság csökkenése a nagyvárosokban és Dél-Erdélyben.

A magyarság 1910-es, 2001/02-es aránya, illetve lélekszám változása alapján 16 klasztert tudunk elhatárolni a hazai és erdélyi városok tekintetében. Az egyszerűség kedvéért a hasonló klasztereket összevonva hat nagyobb típust lehetett elkülöníteni, egy város pedig önálló csoportot képez. A legnagyobb csoportot (203 város) azok a települések alkotják, amelyek esetében az 1910-ben 100 % körüli magyarság 2001-02-re 90-100 % között maradt. A magyarországi városok legnagyobb része mellett a Székelyföld városai (10) és Érmihályfalva tartoznak ide. Egy külön kisebb alcsoportot képeznek azok a városok a típuson belül, ahol a 100 % körüli magyarság 90 % körülire csökkent. E városok zöme Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék területén fekszik, de Sellye, Hajdúhadház, vagy Pétervására is ide tartozik. A csökkenés oka elsősorban a cigány népesség előretörése.

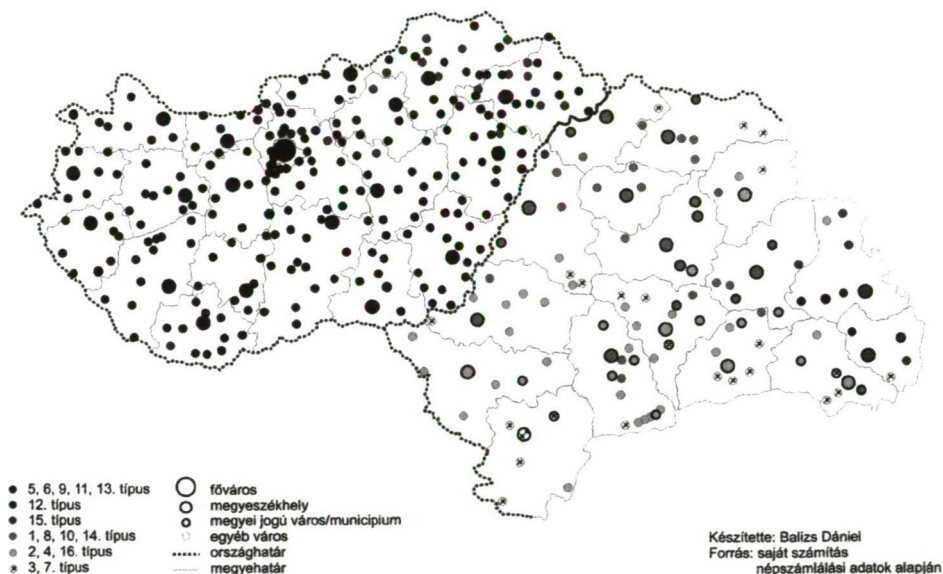
A második típusba 33 magyarországi város került, itt az 1910-es 60-80 %-os arányról 90 % felé nőtt a magyarság aránya. Elsősorban Pest, Komárom-Esztergom, Baranya és Tolna megyében gyakori típus, nagyobb városaink közül Budapest, Pécs, Sopron, Tatabánya és Salgótarján is ide tartozik. A harmadik csoportra (24 város) hasonló folyamatok jellemzőek, ám itt 15-45 %-os kisebbségből 80-90 %-os többségbe került a magyarság a 20. század folyamán. Kizárólag magyarországi városok tartoznak ide, többek között Békéscsaba, valamint az 1910-ben legkevesbé magyar Villány, Bóly, Pilisvörösvár, Tótkomlós és Elek is.

Hasonlóan Magyarországhoz, Erdélyben is három fő típus jellemző (a Székelyföldet kivéve). A negyedik típusba 24, elsősorban dél-erdélyi város került, itt már 1910-ben sem éltek magyarok, s napjainkban is 5 % alatt van a magyarság aránya. Elsősorban kisvárosi típus, a municípiumok közül csak Resicabánya, Karánsebes, Szászsebes és Feketealom tartozik ide. Az ötödik csoportba 43, zömmel dél-erdélyi város került, itt 1910-ben még számottevő (25-45 %-os) magyar kisebbség élt, mára azonban a magyarság aránya 5 % körülire csökkent, s általában a magyarság abszolút száma is fogyott. A megyeszékhelyek közül Brassó, Beszterce, Nagyszeben, Gyulafehérvár és Temesvár is ide tartozik, de emellett Segesvár, Lugos vagy Petrozsény is e csoport tagja. A hatodik típusba 37 erdélyi város került. E típus kissé heterogén, négy klaszter alkotja, a magyarság abszolút többségről (60-90 %) kisebbségbe (15-50 %) került. Elsősorban Észak-Erdélyre jellemző (pl. Nagyvárad, Szatmárnémeti, Nagybánya, Marosvásárhely, Kolozsvár), Dél-Erdélyben csak néhány nagyobb (Arad, Déva, Torda) és kisebb (Nagyenyed, Szecseleváros) város került ide. A magyarság arányában legnagyobb visszaesést azok a városok adják, amelyek 90 % körüli értékről 20 % körülire csökkentek (pl. Nagyvárad, Kolozsvár, Máramarossziget, Bánffyhyunad, Szilágysomlyó). E városok háterszága nagyobb részben román lakosságú. Kovászna városa egyetlen

típusba sem tartozik, 1910-ben 75 % volt a magyarság aránya, ez napjainkra csak 65 %-ra csökkent (1. térkép).

A többség (Magyarországon a magyarság, Erdélyben a románság) arányait vizsgálva mindkét országban jelentős előretörést láthatunk. A többség 1910-es és 2001/02-es aránya, valamint többség népességszám-változása alapján tíz klasztert lehetett elhatárolni, melyek hat csoportba vonhatóak össze. A legnagyobb csoportot az a 164 város alkotja (köztük csak öt erdélyi), ahol 1910-ben és napjainkban is 100 % körüli a többség aránya. Erdélyben kizárólag kisvárosok kerültek ide (Topánfalva, Vaskohsziklás stb.). A második kategóriába 39 magyarországi város került, itt a többség (magyarság) aránya 100 % körüliről 90 % körülire csökkent. Ez az egyetlen típus, ahol a többség aránya egyértelműen csökkent. A három északkeleti megyénkben (Borsod, Szabolcs, Hajdú) található 22 közülük, emellett kisebb számban Baranyában, Jász-Nagykun-Szolnokban és Bács-Kiskunban is előfordul. A magyarság aránycsökkenése legtöbbször a cigányság növekedésével áll párhuzamban.

1. térkép: Klaszterek a magyarság szám- és arányváltozása alapján
Map 1.: Clusters by the changes of number and percentage of the Hungarians.

Forrás: Saját számítás és népszámlálási adatok alapján készítette: Balizs Dániel

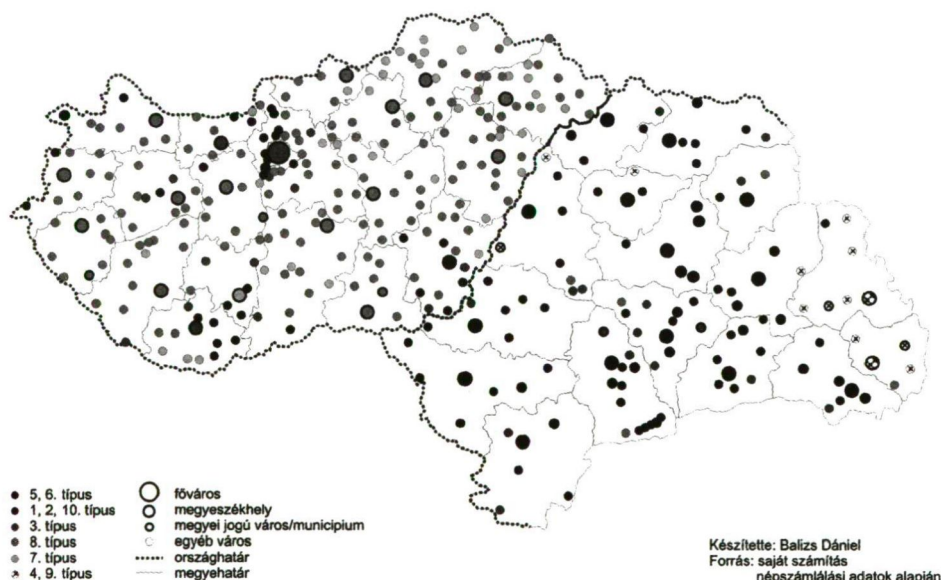
A harmadik csoportba 31 város került, 15 magyarországi és 16 erdélyi. A többség aránya 75-ről 95 % körülire nőtt a 20. század folyamán. Pest, Tolna, Baranya és

Békés megyei magyar (köztük Budapest), valamint dél-erdélyi román kisvárosok alkotják. A negyedik csoport 102 városa között csak 33 magyarországi. Az államalkotó nép kisebbségben (25-45 %) volt 1910-ben, ma pedig 70-90 %-os többséget alkot. Többek között Sopron, Kőszeg, Békéscsaba, Szarvas, illetve Temesvár, Arad, Déva, Kolozsvár, Nagyszeben vagy Brassó tartozik ide.

Az ötödik csoportba 12 erdélyi város került, itt a románság aránya 5 % körüli értékről került 60-70 %-os többségbe. A legtöbb ide tartozó város korábban magyar többségű volt (pl. Nagyvárad, Szatmárnémeti, Marosvásárhely), de van közöttük egykori német dominanciájú város (Zombolya, Detta) is. A hatodik csoportba 14 olyan erdélyi város került, ahol a magyarság megőrizte döntő többségét. 1910-ben 95-100 %-os magyarsággal rendelkeztek, a többség aránya ma sem haladja meg a 10-20 %-ot. 11 székelyföldi város¹⁵ mellett csak Érmihályfalva, Szilágycseh és Nagyszalonta tartozik ide, bár utóbbi kettőben az előbbi értéknél némileg magasabb a románok aránya (2. térkép).

2. térkép: Klaszterek a többségi nemzet szám- és arányváltozásai alapján

Map 2.: Clusters by the changes of number and percentage of the majority*.

Forrás: Saját számítás és népszámlálási adatok alapján készítette: Balizs Dániel

* The majority means the Hungarians in Hungary, the Romanians in Romania, both in 1910 and 2001/02.

5. Összegzés

Magyarország és Erdély eltérő történelmi utat járt be az elmúlt évszázadban, más demográfiai és etnikai földrajzi folyamatok, lényegesen eltérő urbanizációs trendek jellemezték a két régiót. Ugyanakkor mindkét térségben jelentős etnikai homogenizáció volt megfigyelhető a városokban, a többségi nemzet térnyerésével. A kisebbségi lakosság a legtöbb városban szinte eltűnt (kivéve elsősorban a Székelyföld), illetve jelentősen lecsökkent. A trendek mindkét térségben hasonlóak, de Erdélyben a románság térnyerése sokkal gyorsabb, mint Magyarországon a magyarságé. A magyarság útjai lényegesen eltérnek a két régióban, ugyanakkor a többségi nemzet térnyerésének folyamata hasonló jellegű, a hat általunk elhatárolt csoport közül ez esetben háromban vegyesen fordulnak elő hazai és erdélyi városok.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bajmócy Péter (2006): Magyarország népességének etnikai és vallási diverzitása 1910-ben és 2001-ben. In: Kiss Andrea, Mezősi Gábor, Sümeghy Zoltán (szerk.): Táj, Környezet és társadalom. SZTE Éghajlattani és Tájföldrajzi Tanszék, Szeged, 57-68 old.
- Balizs Dániel (2012): Etnikai földrajzi módszerek és alkalmazási lehetőségeik a történeti Csanád példáján. In: Pál Viktor (szerk.): A társadalomföldrajz lokális és globális kérdései. SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged, 242-255 old.
- Beluszky Pál – Sikos T. Tamás (2007): Változó falvaink: Magyarország falutípusai az ezredfordulón. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 459. old.
- Bottlik Zsolt (2005): A szerb etnikai tér változásai a 20. században a mai Magyarország területén. In: Kisebbségkutatás 2005/2.
- Cretan, Remus (2002): Social and spatial marginality: historical-geographical issues about the roma of Banat and Crisana. In: Szónokyné Ancsin Gabriella (szerk.): Határok és az Európai Unió. Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged
- Farkas György (2000): A nemzetiségi megoszlás térszerkezete vegyes lakosságú régiókban. In: Fórum Társadalomtudományi Szemle 2 (2)
- GULYÁS LÁSZLÓ. (2005): A versaillesi békerendszer hatása a Kárpát-medence régióira. In: Glück R. - Gyimesi G. szerk.(2005) A Pécsi Tudományegyetem Regionális politika és gazdaságtan Doktori Iskolájának Évkönyve. Pécs: PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, 2005. 17-25. old.
- Gyurgyík László (2004): Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarság körében. Kalligram, Pozsony, 109. old.
- Kocsis Károly (1991): A Kárpát-Balkán régió etnikai-vallási arculata. In: Földrajzi Közlemények 1991/3-4. sz. 165-189 old.
- Kocsis Károly – Bottlik Zsolt – Tátrai Patrik (2006): Etnikai térfolyamatok a Kárpát-medence határainkon túli régiókban (1989-2002). MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest 200. old.
- Kókai Sándor (2002): A Bánát etnikai földrajzi jellemzői és sajátosságai a XX. század elején. In: Természettudományi Közlemények 2., Nyíregyháza

- Raffay Ernő (1989): A vajdaságoktól a birodalomig: az újkori Románia története. JATE, Szeged, 253. old.
- Varga E. Árpád (2002): Az erdélyi magyarság asszimilációs mérlege a XX. század folyamán. In: Regio 13.1. 171-205 old.
- Tátrai Patrik (2010): Az etnikai térszerkezet változásai a történeti Szatmárban. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest.

JEGYZETEK

1. Kocsis Károly (1991): A Kárpát-Balkán régió etnikai-vallási arculata. In: Földrajzi Közlemények 1991/3-4. sz. 165-189 old.
2. Bottlik Zsolt (2005): A szerb etnikai tér változásai a 20. században a mai Magyarország területén. In: Kisebbségkutatás 2005/2.
3. Cretan, Remus (2002): Social and spatial marginality: historical-geographical issues about the roma of Banat and Crisana. In: Szónokyné Ancsin Gabriella (szerk.): Határok és az Európai Unió. Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged
4. Bajmócy Péter (2006): Magyarország népességének etnikai és vallási diverzitása 1910-ben és 2001-ben. In: Táj, Környezet és társadalom. SZTE Éghajlattani és Tájföldrajzi Tanszék, Szeged
5. Varga E. Árpád (2002): Az erdélyi magyarság asszimilációs mérlege a XX. század folyamán. In: Regio 13.1. 171-205 old.
6. Gyurgyík László (2004): Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarság körében. Kalligram, Pozsony, 109. old.
7. Raffay Ernő (1989): A vajdaságoktól a birodalomig: az újkori Románia története. JATE, Szeged, 253. old.
8. GULYÁS LÁSZLÓ. (2005): A versaillesi békerendszer hatása a Kárpát-medence régióira. In: Glück R. - Gyimesi G. szerk.(2005) A Pécsi Tudományegyetem Regionális politika és gazdaságtan Doktori Iskolájának Évkönyve. Pécs: PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, 2005. 17-25. old.
9. Tátrai Patrik (2010): Az etnikai térszerkezet változásai a történeti Szatmárban. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest
10. Kókai Sándor (2002): A Bánát etnikai földrajzi jellemzői és sajátosságai a XX. század elején. In: Természettudományi Közlemények 2., Nyíregyháza
11. Balizs Dániel (2012): Etnikai földrajzi módszerek és alkalmazási lehetőségeik a történeti Csanád példáján. In: Pál Viktor (szerk.): A társadalomföldrajz lokális és globális kérdései. SZTE TTK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged, 242-255 old.
12. Farkas György (2000): A nemzetiségi megoszlás térszerkezete vegyes lakosságú régiókban. In: Fórum Társadalomtudományi Szemle 2 (2)
13. Beluszky Pál – Sikos T. Tamás (2007): Változó falvaink: Magyarország falutípusai az ezredfordulón. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 459. old.

14. Kocsis Károly – Bottlik Zsolt – Tátrai Patrik (2006): Etnikai térfolyamatok a Kárpát-medence határainkon túli régiókban (1989-2002). MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest 200 old.
15. Hargita és Kovászna megye 12 városa közül Maroshévíz (4. típus) és Magyarbodza (1. típus) kivételével az összes ide tartozik.